

yal Sultan ve Hacı Murad ile Gazi Muhammed bunlar arasında sayılabilir. Bunun yanında nâiblerin faaliyetlerini kontrol etmek için muhtesib adı verilen görevliler vardı. Şeyh Şâmil'in oluşturduğu idarî ve askerî yapı, Ruslar'a karşı Dağıstan ve Kafkasya'da yirmi beş yıl boyunca büyük direniş göstermiştir. Rus İmparatorluğu'nun güçlü ordularını karşısında unutulmaz destanı bir mücadele veren Şeyh Şâmil'in adı Rus işgaline karşı direnen Kafkas kavimlerinin hâfızasına nakşedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şerafeddin Erel, *Dağıstan ve Dağıstanlılar*, İstanbul 1961, tür.yer.; Ömer Faruk Akün, "Eski Bir Şeyh Şâmil Destanı", *Atsız Armağanı* (haz. Erol Güngör v.dğr.), İstanbul 1976, s. 17-59; L. Blanch, *Cennetin Kılıçları* (trc. İzzet Kantemir), İstanbul 1978; Muhammad Hamid, *Imam Shamil: The First Muslim Guerilla Leader*, Lahore 1979; A. Bennigsen – C. Lemercier-Quejey, *Sûfi ve Komiser* (trc. Osman Türer), Ankara 1988, s. 327-348; Mustafa Budak, "1853-1856 Kırım Harbi Başlarında Doğu Anadolu-Kafkas Cephesi ve Şeyh Şâmil", *Kafkas Araştırmaları I*, İstanbul 1988, tür.yer.; a.mlf., *1853-1856 Kırım Savaşı'nda Kafkas Cephesi* (doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 21-27, 71-72, 88-90; a.mlf., "XIX. ve XX. Yüzyıllar Kafkasya Araştırmaları ve Osmanlı Arşivi", *Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu, 17-19 Kasım 2005 (Tebliğler-Tartışmalar)*, Ankara 2006, s. 421-440; a.mlf., "Hacı Murad", *DİA*, XIV, 490-491; M. Ganner, *Muslim Resistance to the Tsar: Shamil and the Conquest of Chechnia and Daghestan*, London 1994, tür.yer.; a.mlf., *Sovyet Tarihçiliğinde Şâmil* (trc. M. Gökhan Menteş), İstanbul 1996, s. 9-15, 49; a.mlf., "The Siege of Akhulgoh: A Reconstruction and Reinterpretation", *Asian and African Studies*, XXV, Haifa 1991, s. 103-118; a.mlf., "The Imam and the Lord: An Unpublished Letter from Shamil to the British Ambassador in Constantinople", *JOS*, XIII (1993), s. 101-111; J. F. Baddeley, *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şâmil* (trc. Sedat Özden), İstanbul 1995, tür.yer.; N. Luxemburg, *Rusların Kafkasya'yı İşgalinde İngiliz Politikası ve İmam Şâmil* (trc. Sedat Özden), İstanbul 1998, s. 199-273; Muhammed Tahir el-Karakî, *Dağıstan Kılıçlarının Parlamaşı*, İstanbul 1999, s. 281-343; Şâmil'in Kati-

bi M. Tahir el-Karahi'nin Kaleminden İmam Şâmil'in Hâtratu (haz. H. Ahmet Özdemir), Ankara 2000; Hasan Al Kadarî, *Âsâr-ı Dağıstan* (trc. Musa Ramazan), İstanbul 2003, s. 119-126; Fikret Efe, *Şeyh Şâmil'in 100 Mektubu*, İstanbul 2004; a.mlf., "Şeyh Şâmil'in Mektuplarının İçerik Analizi", *İslâmî Araştırmalar*, XVI/2, Ankara 2003, s. 263-280; Tarık Cermal Kutlu, *Çeçen Direniş Tarihi*, İstanbul 2005, s. 212-294; Candan Badem, *The Ottomans on The Crimean War: 1853-1856* (doktora tezi, 2007), Sabancı Üniversitesi, s. 135-139, 176-190; Mirza Kâzım Bey, "Muridizm i Şâmil", *Russkoe slovo*, sy. 12 (1859), s. 182-242; a.mlf., "O zncenii imama, ego vlast'i dostoinstvo", a.e., sy. 3 (1860), s. 274-306; P. B. Henze, "Unrewriting History-The Shamil Problem", *Caucasian Review*, VI, München 1958, s. 7-29; T. Tatlok, "The Centennial of the Capture of Shamil: A Shamil Bibliography", a.e., VIII (1959), s. 83-91; L. R. Tillett, "Shamil and Muridizm in Recent Soviet Historiography", *American Slavic and East European Review*, XX/2 (1961), s. 253-269; M. Yamauchi, "Sheikh Shamil and the Ottoman Empire in the Period of the Crimean War -Enlightened by the ATASE Archives in Ankara-", *Orient*, XXII, Tokyo 1986, s. 143-158; A. L. Jersild, "Who Was Shamil?: Russian Colonial Rule and Sufi Islam in the North Caucasus, 1859-1917", *CAS*, XIV/2 (1995), s. 205-233; Talip Mert, "Bir Hediye Türü Olarak İhsân-ı Şâhâne", *KAM*, XXXVI/141 (2007), s. 56-57; Fikret İşıtan, "Şeyh Şâmil", *İA*, XI, 468-474; A. Knysh, "Şhâmil", *EJ²* (İng.), IX, 283-288; Süleyman Uludağ, "Müridizm", *DİA*, XXXII, 50-51.

MUSTAFA BUDAK

ŞEYH ŞÜCÂÜDDİN KÜLLİYESİ

Eskişehir Seyitgazi' de
XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde
inşa edilen külliye.

Seyitgazi'ye yakın sayılan Aslanbey köyünde olup Şeyh Şücâüddin Türbesi'nde bulunan kitâbeye göre XVI. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmektedir. Külliye geniş bir arazinin batı yönünde avlu içinde iki türbe (Şeyh Şücâüddin ve Demirtaş Paşa türbeleri), minare, mezarlar, yeni bir cami ve oniki-gen havuz; doğu yönünde ayrı bir avlu için-

de meydan evi, mutfak, depo ve fırından meydana gelmektedir. Her iki avlu kemerli açıklıklı bir kapı ile birbirine bağlanmıştı.

Kesme taşla inşa edilen Şeyh Şücâüddin Türbesi yüksek kasnaklı ve kurşun kaplamalı bir kubbe ile örtülmüş, yapının dış cephesi dikdörtgen yüzeyel nişlerle hareketlendirilmiştir. Sekizgen planlı ana mekânla doğusunda yer alan dışa taşkın konumdaki dikdörtgen planlı ve kubbeli giriş biriminden oluşmaktadır. Bu cephe de yer alan kapı Bursa kemeri açıklıklıdır. İçteki basık kemerli kapının üstünde yer alan kitâbede, binanın Sultan Bayezid'in oğlu Yavuz Sultan Selim'in saltanatı zamanında Bâli Bey'in oğlu Kasım Bey tarafından 921 (1515) yılında yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapının güney ve kuzeybatı cephesinde dikdörtgen açıklıklı birer pencere, iç kapının iki yanında dilimli kemerli birer niş bulunmaktadır. Kubbenin dıştan onaltıgen, içten yuvarlak kasnağını kalın profilli iki silme dolaşmaktadır. Kasnakta yer alan kitâbedeki 1183 (1769) tarihi bir tamirata işaret etmektedir. Kasnakta ve kubbe içinde bitkisel motifli kalem işi süslemeler görülmekte, kubbe üç sıra mukarnas ve dört sıra prizmatik dilimlerden oluşan kasnağa oturmaktadır. Türbede dilimli kemerli ve kalem işi süslemeli mihrap nişi ve ortada yaklaşık 5 m. uzunluğunda sanduka mevcuttur. Duvarlar pencere altlarına kadar Kütahya çinileriyle kaplanmış, duvarların üst kısımları mavi, lâcivert ve sarı renkli kalem işi çiçek ve yaprak motifleriyle, ayrıca yazılarla yoğun biçimde süslenmiştir. Türbede giriş biriminin güney cephesine bitişik olan minare kesme taştan dikdörtgen prizma kaideli, tuğla silindirik gövdeli ve çift şerefelidir. Şerefe altlarına beşer sıra kirpi saçak, minare gövdesinde mavi çinili şeritler ve kaval silmeli bilezikler dikkati çekmektedir.

Demirtaş (Mürvet Ali) Paşa Türbesi, Şeyh Şücâüddin Türbesi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Tuğla ile inşa edilen türbe, yüksek kasnaklı kubbeyle örtülü sekizgen planlı mekân ve doğu cephesindeki dikdörtgen planlı, kubbeli giriş biriminden oluşmaktadır. Türbenin cephesini tek sıra, kasnağını çift sıra kirpi saçak dolanmaktadır. Yapının kuzey ve güneybatı cephesinde sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı pencereler bulunmaktadır. Giriş biriminin basık kemerli kapısından sonra türbe ye batı cephesindeki kademeli basık kemerli kapıyla ulaşılmaktadır. İç mekânda beşgen nişe sahip mihrapla iki sivri kemer-

Seyh Şücâüddin
Külliyesi –
Seyitgazi /
Eskişehir

li niş yer almaktadır. Duvarlar yakın tarihlerdeki bir düzenlemeyle 1 m. yüksekliğe kadar Kütahya çinileriyle kaplanmıştır. Duvarların üst kısımlarında görülen mavi renkte, kalem işiyle yapılmış sütunlu ve kemerli kompozisyonlar, sarmaşık dallar ve çiçek motifleri işlenmiştir. Duvar yüzeylerinde damarlı mermer görüntüsü verecek boyamalar vardır. Pandantifle geçişi sağlanan kubbenin eteğinde yaprak ve çiçek motiflerinin bulunduğu kalem işi süslemeler koyu yeşil ve sarı renkle boyanmıştır. Kubbe kasnağında yer alan kitâbe Şeyh Şücâüddin Türbesi'nin kasnağındakiyle aynıdır. Her iki türbenin kubbesi üzerinde yazılı birer alem vardır.

Külliyede doğu yönünde yer alan meydana, mutfak ve depo birimlerini oluşturan mekânlar doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir alanı kaplamaktadır. Birbirine bitişik üç mekânda moloz taş, kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Meydan evi kare planlı olup mukarnaslı konsollara oturan ve kademeli sivri tromplarla taşınan yüksek kasnaklı kubbeyle örtülmüştür. Güney cephesinde sivri kemerli alınlıklı ve basık kemerli açıklıklı kapı, batı cephesinde sivri kemerli ve dikdörtgen açıklıklı pencereler vardır. Kuzey cephesinde külliye'nin diğer bacalarından daha büyük boyutlarda dikdörtgen prizma şeklinde bir baca, giriş cephesinde dört sütuna oturan üç sivri kemerli revak bulunmaktadır. Cepheler silmelerle hareketlendirilmiştir. İç mekân cephelerinde duvar nişleri ve kuzey duvarında ocak nişi görülmektedir. Tromp kemerleri arasında ve kubbede kalem işi bitkisel süslemeler vardır.

Bu mekânın doğu cephesine bitişik olan mutfak kare planlı, taş konsollara oturan, sivri tromplarla taşınan yüksek kasnaklı kubbeyle sahiptir. Güney cephesinde dikdörtgen açıklıklı kapı ve sivri kemer alınlıklı dikdörtgen açıklıklı pencere yer almak-

tadır. Kuzey cepheyi hareketlendiren silmenin dışında piramidal külâh örtülü ve kirpi saçaklı iki baca dikkati çekmektedir. Depoya bitişik olan doğu cephesinde dikdörtgen prizma şeklinde, kirpi saçaklı üç baca yükselmektedir. İç mekânın cephelerinde değişik boyutlarda nişler, ayrıca kuzey duvarında iki, doğu duvarında üç adet yaşmaklı ocak nişi mevcuttur. Mutfağa batı duvarından bitişik olan depo da kare planlı olup taş konsollara oturan sivri tromplu ve yüksek kasnaklı kubbeyle örtülmüştür. Güney cephesinde dikdörtgen çerçeveli ve hafif dışa taşkın kapı bulunmakta, iç mekânında farklı boyutlarda nişler yer almaktadır.

Diğer yapılardan bağımsız olarak depoya güneydoğu köşesinde yer alan kare planlı fırın yüksek kasnaklı tromplu kubbeyle örtülmüştür. Batı cephesinde altı sütuna oturan beş birimli revak mevcuttur. Tuğladan sivri kemerli açıklıklı revak eğimli bir çatı ile örtülmüştür. Fırına geçiş batı cephesindeki dikdörtgen çerçeveli basık kemerli kapıyla sağlanmaktadır. Yapının doğu cephesinde dikdörtgen açıklıklı, güney cephesinde sivri kemer alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı ikişer pencere mevcut olup dışa taşkın bir silme dıştan bütün cepheyi dolaşmaktadır. Ayrıca kuzey cephesinde üç, doğu cephesinde bir adet prizmatik gövdeli ve külâhlı baca vardır. İç mekânda dikdörtgen kesitli, sivri kemerli nişler, kapının yanındaki sivri kemerli niş içinde devşirme bir tekne ve duvarda musluk delikleri bulunmaktadır. Doğduvarında büyük bir yaşmaklı ocak nişi, kuzey duvarının önünde iki fırının yer aldığı alt kata merdivenle inilmektedir. Fırının duvarlarında kemerler arasında kalan bölümlerde çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan kalem işi süslemeler görülür. İmareti oluşturan bu yapıların vaktiyle kiremit kaplı olan kubbeleri günümüzde kurşun kaplamalıdır. Külliye içinde bulunması gereken derviş ve misafir odaları zamanımıza ulaşmamıştır. Yeni inşa edilen caminin vaktiyle nasıl bir mimari şemaya sahip olduğu bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şükrî, *Seyyid Battal Gazi: Tarihçesi ve İlhamî Divanı*, İstanbul 1334, s. 1-28; Filiz (Oğuz) Aydın, *The Şeyh Sücaeddin Complex in Aslanbey Village of Seyitgazi* (yüksek lisans tezi, 1970), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi; a.mlf., "Seyitgazi Aslanbey Köyünde Şeyh Sücaeddin Külliyesi", *VD*, sy. 9 (1971), s. 201-226; Suzan Al-bek, *Dorylaion'dan Eskişehir'e*, Eskişehir 1991, s. 169; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süflük: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s. 192-193; F. W. Hasluck, *Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik* (trc. Yücel

Demirel), İstanbul 1995, s. 20; Yağmur Say, *Seyyid Battal Gazi Şücaeddin Veli Üryan Baba*, Wiesloch 2003, s. 88-91; Erol Altınsapan – Canan Parla, *Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları I: Günyüzü, Mihalgazi, Mihalicçık, Sarıcakaya, Seyitgazi, Sivrihisar*, Eskişehir 2004, s. 250-262; Erol Altınsapan, "Seyitgazi İlçesi Arslanbeyli Köyü Şeyh Şücaeddin Külliyesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (Şücaeddin Veli Ocağı özel sayısı), sy. 37, Ankara 2006, s. 173-184.

AYŞE DENKNALBANT

ŞEYH VASFÎ

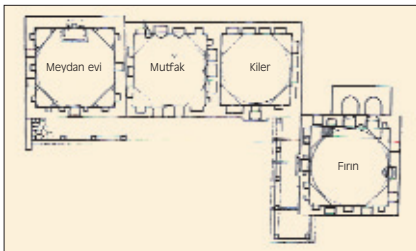
(1851-1910)

Mutasavvıf, şair ve muallim.

Ali Vassî, İstanbul Fatih'te Draman'da doğdu. Babası Nakşibendiyye'ye bağlı Kefevî Dergâhı şeyhlerinden Mehmed Râşid Efendi'dir. İlk bilgilerini babasından ve Fâtih Camii'nde Hoca Mustafa Efendi'den aldı. Gelibolulu Hoca Tâhir Efendi'den *Meşnevî* ile Molla Câmî ve Hâfız divanlarını okudu. Tahsilini tamamlayarak 1866'da vefat eden babasının yerine Kefevî Dergâhı şeyhliğine getirildi. Bir yandan dergâh mensuplarına tarikat usul ve âdabını öğretirken bir yandan da Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nde kavâid-i Osmâniyye, Mekteb-i Kudât'ta kitâbet-i resmîyye, Mekteb-i Nüvâb'da kitâbet ve inşâ dersleri verdi. Ayrıca Meclis-i Meşâyih üyeliğinde bulundu. Âniden vefat eden Şeyh Vassî'nin ölümüne Şair Eşref tarafından tarih düşürülmüştür. Mezarı Draman Camii hazîresinde babasının kabri yanındadır.

Daha çok eski tarzda yazdığı şiirleriyle tanınan Şeyh Vassî, Recâizâde Mahmud Ekrem'le Muallim Nâci arasındaki tartışmada Nâci'nin yanında yer almış, yeni edebiyat anlayışına karşı eski edebiyatı savunmuştur. Kendisi bir "asrî edebiyât-ı atîka" cereyanı oluşturma gayretindeydi. 1895 yılında *Mekteb* mecmuasında yayımlanan "Muhâdarât" başlıklı makalesi

Seyh Şücâüddin Külliyesi imaret planı

Şeyh Vassî